

Ігор Володимирович Пиріг
доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри
криміналістики, судової медицини та психіатрії

E-mail: pira@ua.fm

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

ФІКСАЦІЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СПЕЦІАЛІСТІВ НА МІСЦІ ПОДІЇ

В статті розглянуто особливості проведення огляду місця події з участю спеціалістів, види діяльності спеціалістів при проведенні цієї слідчої (розшукової) дії. Визначено можливості проведення досліджень слідів на місці події та проблемні питання, пов'язані з фіксацією дослідницької діяльності спеціалістів. Доведено необхідність опису досліджень, проведених на місці події та окреслено можливості подальшого використання отриманої під час досліджень інформації у розслідуванні.

Ключові слова: *кримінальне провадження, слідча (розшукова) дія, огляд місця події, сліди, спеціаліст, судова експертиза.*

Найбільш розповсюдженою та вагомю у відношенні інформативності слідчою (розшуковою) дією є огляд місця події. Ця дія проводиться, як правило, на початковому етапі розслідування та від її результативності залежить успіх всього подальшого розслідування. Використання спеціальних знань поряд із застосуванням сучасних науково-технічних пристроїв є неодмінною умовою проведення огляду місця події. Їх використання потрібно не тільки у ході виявлення, фіксації та вилучення слідів, а й для загальної оцінки обстановки місця події, проведення попередніх досліджень на місці події, направлених на пояснення фактів виникнення певних слідів, місць їх розташування та часу виникнення тощо, що може свідчити про механізм події в цілому.

Загальної тактиці проведення огляду місця події приділялось достатньо уваги з боку вчених-криміналістів. Такими українськими науковцями, як В. П. Бахін, А. Ф. Волобуєв, В. Г. Гончаренко, В. А. Журавель, А. В. Іщенко, О. А. Кириченко, І. І. Когутич, Н. І. Клименко, В. О. Коновалова, В. П. Корж, В. С. Кузьмічов, В. В. Лисенко, В. К. Лисиченко, В. Г. Лукашевич, Є. Д. Лук'яничков, В. О. Малярова, Г. А. Матусовський, М. А. Погорецький, О. В. Пчеліна, М. В. Салтевський, М. Я. Сегай, Р. Л. Степанюк, В. М. Тertiшник, В. В. Тіщенко, Л. Д. Удалова, П. В. Цимбал, К. О. Чаплинський, Ю. М. Черноус, С. С. Чернявський, В. М. Шевчук, М. Г. Щербаковський, В. В. Юсупов, В. Ю. Шепітько закладено основи організації і тактики проведення огляду місця події та участі при огляді

спеціалістів. Однак у роботах науковців недостатньо, на наш погляд, приділено уваги дослідницькій діяльності спеціалістів та фіксації результатів такої діяльності.

Метою статті є визначення основних напрямків дослідницької діяльності на місці події та способів фіксації її результатів.

Відповідно до ст. 237 Кримінального процесуального кодексу (далі – КПК) України «з метою виявлення та фіксації відомостей щодо обставин вчинення кримінального правопорушення слідчий, прокурор проводять огляд місцевості, приміщення, речей та документів», а також «при огляді слідчий, прокурор або за їх дорученням залучений спеціаліст має право проводити вимірювання, фотографування, звуко- чи відеозапис, складати плани і схеми, виготовляти графічні зображення оглянутого місця чи окремих речей, виготовляти відбитки та зліпки, оглядати і вилучати речі і документи, які мають значення для кримінального провадження». У криміналістичній науці визначенню цієї слідчої (розшукової) дії приділяється достатньо уваги. При цьому у визначеннях зосереджується увага на меті її проведення. Наведемо декілька визначень, які, на нашу думку, більш повно характеризують сутність та мету проведення огляду місця події.

За визначенням В. О. Коновалової, огляд є «процесуальною дією, під час якої слідчий за участю вказаних у законі осіб виявляє, безпосередньо сприймає, досліджує, оцінює і фіксує стан, властивості та ознаки матеріальних об'єктів з метою виявлення фактичних даних, що мають значення для встановлення істини у справі». Метою огляду автор вважає: «а) виявлення слідів злочину та речових доказів; б) з'ясування обставин події; в) висунення версій про подію злочину та його учасників; г) отримання даних про осіб, які могли бачити вчинення злочину з метою організації оперативно-розшукових заходів і наступних слідчих дій» [1, с. 88]. Н. І. Клименко визначає огляд місця події як слідчу (розшукову) дію, яка має на меті дослідження матеріальної обстановки місця події шляхом безпосереднього її сприйняття слідчим чи іншими учасниками огляду з метою виявлення, фіксації та вилучення слідів злочину та інших речових доказів, з'ясування механізму події, а також інших обставин, що мають значення для кримінального провадження [2, с. 5]. Цілі огляду автор визначає наступним чином: безпосереднє вивчення слідчим обстановки місця події для з'ясування характеру та обставин події; виявлення, збирання, закріплення, попереднє дослідження, оцінка слідів та речових доказів; одержання інформації для висунення та перевірки версій щодо події, що розслідується; одержання даних для організації оперативно-розшукових заходів та використання допомоги громадськості, переслідування підозрюваної особи, встановлення її особистості, мотивів вчинення злочину; виявлення причин і умов, які сприяють чи полегшують вчинення злочину [2, с. 14-15]. Приблизно такий же перелік завдань зазначають Ю. М. Черноус та В. К. Весельський [3, с. 333-334]. Розглядаючи огляд як тактичний засіб процесуальної діяльності, М. В. Салтевський зазначає, що «огляд – це процесуальна діяльність уповноважених осіб по застосуванню методів і засобів криміналістичної техніки і тактики для виявлення, фіксації, дослідження і вилучення з

матеріальних джерел інформації, а також встановлення інших обставин, що мають значення для справи». Завданнями огляду автор вважає: безпосереднє вивчення слідчим обстановки місця події, з'ясування характеру і обставин події злочину; виявлення, дослідження, фіксація і вилучення джерел матеріальних відображень; аналіз матеріальних джерел і одержання криміналістичної інформації для конструювання версій про механізм події, її учасників та особу злочинця; збирання інформації для організації розшуку злочинця по гарячих слідах; одержання інформації про деякі обставини, що сприяли вчиненню злочину [4, с. 17].

Аналізуючи наведені визначення сутності та завдань огляду місця події, можна зазначити, що майже всі науковці вважають, що завданнями огляду є виявлення, фіксація, вилучення та дослідження матеріальних об'єктів на місці події. Наслідком виконання цих завдань є отримання інформації про механізм вчинення злочину та його учасників. Вирішення більшості з зазначених завдань можливо лише після проведення ретельного дослідження обстановки місця події, для чого власно і залучаються різного роду спеціалісти.

Спеціаліст, залучений до проведення слідчої (розшукової) дії, володіє необхідними спеціальними знаннями та, користуючись ними, надає допомогу слідчому. При наданні криміналістичної допомоги, що полягає у виявленні, фіксації та вилученні об'єктів, що мають значення для розслідування, та технічної (використання пошукових приладів, сприяння огляду у важкодоступних місцях із залученням спеціального обладнання тощо) спеціаліст обов'язково пояснює слідчому та іншим учасникам, у тому числі понятим, які дії він виконує, які пристрої застосовує, наслідки та результати використання спеціальних знань, вмінь та навичок. Матеріальні об'єкти, виявлені та вилучені під час проведення слідчої (розшукової) дії, описуються у протоколі та належним чином упаковуються. Відомості про технічні засоби, що використовувалися під час проведення слідчих (розшукових) дій, та результати їх застосування також містяться у протоколах або додатках до них. Однак результати дослідницьких дій на місці події, що проводяться як самим слідчим, так і залученим до огляду спеціалістом та становлять основу для висування слідчих версій, не завжди фіксуються у протоколі. Криміналістичні рекомендації щодо складання протоколу огляду забороняють заносити у протокол будь-які думки, коментарі або пояснення їх учасників.

Наголошуючи на обов'язковості фіксації у протоколі слідчої дії попередніх досліджень, О. Й. Дворкін на користь своєї думки, визначає наступні обставини, що потрібно при цьому враховувати: «1. У справі залишається детальна характеристика речового доказу, будь-яка особа, яка знайомиться зі справою, може отримати повну уяву про нього. 2. Суб'єкт попереднього дослідження, проводячи аналіз, вносить іноді у досліджуваний об'єкт несуттєві зміни. Фіксація подібного впливу засвідчує той факт, що дещо змінений речовий доказ є саме тим, яким він був виявлений під час слідчої дії. 3. Ознаки речових доказів можуть з часом раптово змінюватись. Тому, будучи зафіксованими у протоколі слідчої дії, вони сприяють встановленню ступеню їх змін та правильній оцінці їх значення для того чи

іншого висновку» [5, с. 14]. При цьому, вчений зазначає, що у протоколи детально описуються технічні засоби та методики попередніх досліджень, а також ознаки, які було виявлено. При цьому формулювання будь-якого висновку неприпустимо. Особа, що знайомиться з протоколом, повинна сама дійти певних висновків на підставі викладених фактів. У нашому випадку такою особою може бути слідчий, якому передано матеріали кримінального провадження, прокурор або слідчий суддя. Виникає, скоріше риторичне, запитання, якщо ця особа у зв'язку з некомпетентністю або небажанням виконувати цю роботу, не зробить певних висновків. Зрозуміло, що якість розслідування у цьому випадку буде відповідною.

На нашу думку, фіксація дослідницьких дій, особливо проведених спеціалістом, а також їх результати у вигляді категоричних висновків або версій, повинні фіксуватись у письмовій формі.

Результати будь-яких досліджень, судження, версії, припущення спеціаліста (наприклад, наявність слідів зміни початкового змісту документа; встановлення механізму відмикання замка; визначення фізичних даних людини за слідами взуття чи зламанню перешкодою; визначення, якою рукою залишені сліди пальців тощо) про обставини, що підлягають встановленню й доказуванню, засновані на використанні його спеціальних знань та можуть сприяти розслідуванню злочину, мають бути зафіксовані.

Зафіксована у письмовому вигляді інформація може бути використана на будь-якому етапі розслідування. Усна інформація, отримана слідчим при проведенні слідчої (розшукової) дії, втрачається відразу після її закінчення. У практичній діяльності поліції часто трапляються ситуації, коли огляд місця події проводить слідчо-оперативна група під керівництвом одного слідчого, а кримінальне правопорушення розслідує інший. Саме у таких випадках, ознайомившись з протоколом місця події, в якому описано тільки «те, що бачимо», слідчий, який розслідує кримінальне правопорушення, іноді не в змозі уявити повної картини місця події.

Наприклад, під час розслідування розкрадань вантажів на залізничному транспорті місце події дуже часто не співпадає з місцем вчинення злочину та віддалено від нього на значну відстань. До того ж, іноді виникає необхідність оглянути територію станцій на шляху прямування потягу.

Як правило, огляди місць події проводять різні слідчо-оперативні групи, тому у матеріалах кримінальних проваджень, з'являються декілька протоколів огляду. Слідчому для з'ясування повної картини події бажано було б мати відомості не тільки про сліди на місці події та вилучені об'єкти, а й про механізм їх утворення, ознаки ймовірного знаряддя злочину та злочинця, а також про інші обставини. При розслідуванні нерозкритих злочинів минулих років у разі відновлення дій за кримінальним провадженням, коли пройшов значний проміжок часу, слідчому дуже важко відновити обставини події за складеними протоколами слідчих (розшукових) дій без належних роз'яснень. Зважаючи на означене вище, не прийнятною є пропозиція О. Й. Дворкіна щодо складання слідчим так званих «пам'яток» або чорнових записів, що відображали би хід та результати проведених попередніх досліджень на місці події [5, с. 15]. Такі записи є непроцесуальними, навряд чи вони передавались від одного слідчого іншому.

Зазначена проблема вже розглядалась вченими-криміналістами. В. М. Тертишник пропонує вирішувати цю проблему стосовно огляду місця події складанням безпосередньо спеціалістом «протоколу дослідження місця події» [6, с. 197]. Складати окрему довідку за результатами застосування технічних засобів при огляді місця події пропонує Є. І. Макаренко. Така довідка оформлюється спеціалістом-криміналістом і додається до протоколу [7, с. 63]. Складання звіту або довідки про хід і результати своєї діяльності під час проведення слідчої дії та попереднього дослідження джерел інформації пропонує О.О. Волобуєва [8, с. 44]. Позитивно щодо питання фіксації у протоколі слідчої дії результатів неідентифікаційних досліджень висловлювався В.К. Лисиченко: «При проведенні цих досліджень слідчим, спеціалістом, прокурором-криміналістом в межах процесуальних дій відомості про виявлений факт, умови, за яких він спостерігався, тощо повинні заноситись у протокол» [9, с. 24]. Розгляду питання щодо можливості фіксації у протоколі слідчої дії консультацій і пояснень, що надаються спеціалістами при провадженні слідчих дій, приділяється увага у дослідженнях С. Д. Коберника, М. Я. Сегая, В. К. Стринжи, П. В. Цимбала. Вони пропонують спеціальне доповнення до протоколів слідчих дій, проведених за участю спеціаліста, під назвою «діяльність спеціаліста» [10, с. 39]. Запропонований науковцями підхід дійсно є вирішенням проблеми, але складання додаткових документів призводить до збільшення кількості процесуальних документів, тобто ускладнення справи.

Стаття 105 чинного КПК України визначає, що додатками до протоколів є «письмові пояснення спеціалістів, які брали участь у проведенні відповідної процесуальної дії». Тобто, дане питання у КПК України вирішено і спеціаліст при необхідності може викласти свої пояснення суті тих чи інших процесів та явищ, в тому числі передбачення щодо механізму утворення певних слідів або дій злочинця у довідці, яка є додатком до протоколу. На наш погляд, додатком до протоколу можуть бути і результати досліджень, проведених безпосередньо на місці події. Незважаючи на наявність процесуальної норми, що вирішує питання фіксації дослідницьких дій при проведенні слідчих (розшукових) дій, не можна вважати дане питання вирішеним. За результатами проведених нами досліджень, у 264 протоколах оглядів місць події додатки у вигляді пояснень спеціалістів містились лише у 8 і за змістом мали дуже малоінформативний характер. Зазначене пояснюється небажанням спеціалістів складати окремий документ та брати на себе зайву відповідальність.

Також виникає питання фіксації дослідницьких дій у разі, коли суб'єктом проведення досліджень є безпосередньо слідчий. Аналізуючи практику розслідування кримінальних правопорушень Національною поліцією, можемо констатувати недостатню укомплектованість слідчих підрозділів інспекторами-криміналістами, які у більшості випадків виїжджають на місце події як спеціалісти. Тому іноді нескладні дослідження змушений робити слідчий, наприклад, визначити кількість, напрямок руху злочинців.

На нашу думку, потрібно змінити традиційні підходи до змісту протоколу слідчої (розшукової) дії. Після докладного опису проведених на місці події досліджень із зазначенням всіх використаних при цьому методів та засобів, можливо, на нашу думку, наводити отримані результати та висновки, навіть у

ймовірній формі. При цьому необхідно вживати словосполучення, що вказують на джерела отримання інформації. Наприклад, «на думку спеціаліста ...», «встановлені обставини можуть вказувати на ...», «виявлені сліди свідчать про те, що ...», «відповідно застосованій методиці виявлена речовина є ... (кров'ю, певного виду наркотиком тощо). Такі висновки будуть логічним завершенням частини протоколу, у якій описано способи виявлення та вилучення слідів. Наприклад, при виявленні слідів рук порошковим методом та вилученні їх на клейку стрічку, можливо одразу визначити придатність сліду до ідентифікації. Кожний спеціаліст в галузі дактилоскопії знає, що для проведення такого роду дослідження достатньо криміналістичної лупи та спеціальних знань з розділу криміналістичної техніки, що викладається у будь-якому юридичному вузі.

Таким чином, ми одразу після огляду зможемо розмістити даний слід у слідотеку автоматизованої бази даних, без призначення зайвої експертизи.

Єдиним питанням цієї експертизи буде визначення придатності сліду до ідентифікації.

Іншим прикладом може служити опис трупа зі слів судово-медичного експерта, залученого до огляду як спеціаліста. Навіть при явних ознаках насильницької смерті (кульовий отвір у голові, ніж у грудній клітині тощо) відповідно існуючим на сьогодні правилам, він не може зазначити у протоколі ймовірну причину смерті. Теж саме стосується наявності тілесних ушкоджень та їх локалізації, що можуть свідчити про механізм події, кількість та фізичні дані нападників, або при огляді «ложе» трупа – висновки щодо співпадіння місця події з місцем вчинення злочину. На наш погляд, результати таких досліджень, навіть у ймовірній формі потрібно зазначити у тексті протоколу.

Існує й інше вирішення цього питання, запропоноване нами раніше, а саме – проведення експертизи, об'єктом якої є місце події в цілому [11].

Але у сучасних умовах недостатнього матеріально-технічного забезпечення слідчих та експертних підрозділів, неналежного законодавчого забезпечення такої діяльності, відсутності відповідних підрозділів приватної форми власності, проведення такої експертизи у сучасних умовах з організаційної та фінансової точок зору є неможливим.

Зазначимо також, що фіксація дослідницьких дій має значення і при проведенні експертиз, об'єктами яких є вилучені при огляді місця події предмети. Зокрема, це стосується криміналістичних експертиз. Під час проведення експертизи експерт має право знайомитись з матеріалами кримінального провадження. На жаль, проведений нами аналіз діяльності Дніпропетровського, Харківського, Запорізького Науково-дослідних експертно-криміналістичних центрів МВС України за період з 2015 року свідчить про незначні випадки ознайомлення експертів з матеріалами кримінальних проваджень.

На нашу думку, на це є декілька причин.

Однією з них є організаційна складова процесу передачі матеріалів, оскільки НДЕКЦ та відділи поліції розташовані на певній відстані.

Передавати всі матеріали кримінального провадження під час того, як слідство триває, недоцільно, і в цьому немає необхідності, оскільки експерту зовсім непотрібно вивчати їх у повному обсязі. Потрібна інформація має міститись лише у протоколах слідчих (розшукових) дій, під час яких об'єкти, надані на дослідження, було вилучено.

Ця проблема виникла після реформування у 2015 році Експертної служби МВС з виділенням окремо відділів техніко-криміналістичного забезпечення та включення їх до слідчих підрозділів поліції.

На нашу думку, це призвело до негативних наслідків у частині взаємодії слідчого та експерта на стадії призначення та проведення експертизи, в тому числі при ознайомленні експерта з матеріалами кримінального провадження.

Іншою причиною, на наш погляд, є ітер малоінформативність протоколів слідчих (розшукових) дій, зокрема огляду. За відсутністю у протоколі повного опису ітерату виявлення, фіксації, вилучення слідів та проведених під час огляду досліджень, іноді неможливо встановити механізм утворення слідів. А така інформація є корисною при проведенні окремих видів експертиз. Наприклад, при проведенні експертизи зброї, буде корисною інформація про місце, звідки були проведено постріли, місця виявлення куль та гільз, слідів близького пострілу тощо. Особливо це вагомо, коли на місці події застосовувалось декілька видів зброї, або декілька одиниць зброї одного виду. При проведенні дактилоскопічної експертизи корисною для експерта є інформація про механізм утворення слідів (дотик, ковзання, обхват тощо) завдяки якому можливо встановлення частини руки, що залишила слід, навіть вже після ознайомлення з протоколом огляду, що значно полегшує подальше експертне дослідження.

Підсумовуючи викладене вище, зазначимо, що розглянута нами проблема є багатоаспектною і на сьогодні, на жаль, не вирішена. Ми намагалися запропонувати декілька варіантів можливої фіксації дослідницьких дій на місці події. З цією проблемою пов'язано багато інших, що полягають у належній організації розслідування, вдосконаленні взаємодії слідчого зі спеціалістами та експертами, підготовці професійних кадрів підрозділів поліції. Вирішення окреслених проблем є перспективним напрямком подальших наукових розробок.

Перелік посилань

References

1. Панов М. І., Шепітько В. Ю., Коновалова В. О. та ін. Настільна книга слідчого: наук.-практ. вид. для слідчих і дізнавачів. 2-е вид. перероб. і доп. Київ: Ін Юре», 2007. 728 с.

1. Panov, M. I., Shepitko, V. Yu., Konovalova, V. O. et al. (2007). Investigator's book: scientific-practical publications for investigators Kyiv: In Yure. 728 p. (In Ukrainian).

2. Огляд місця події при розслідуванні окремих видів злочинів: наук.-практ. посібник; за ітер. Н. І. Клименко. Київ: Юрінком Інтер, 2005. 240 с.

2. Klymenko, N. I. (Ed.). (2005). An overview of the scene of crime when investigating certain types of crimes. Kyiv: Yurinkom Inter. 240 p. (In Ukrainian).

3. П'ясковський В. В., Чорноус Ю. М., Іщенко А. В., Алексєєв О. О. та ін. Криміналістика: підруч. Київ: Центр учб. літ., 2015. 544 с.

3. Piaskovskiy, V. V., Chornous, Yu. M., Ishchenko, A. V., Aleksieiev, O. O. et al. (2015). Criminalistics: a textbook. Kyiv. 544 p. (In Ukrainian).

4. Салтєвський М. В. Криміналістика (у сучасному вигляді): підруч. Київ: Кондор, 2005. 588 с.

4. Saltevskiy, M. V. (2005). Criminalistics (in a modern form): a textbook. Kyiv: Kondor. 588 p. (In Ukrainian).

Розділ 2. Питання слідчої тактики та методики розслідування злочинів

5. Дворкин А. И. Предварительное исследование вещественных доказательств при расследовании преступлений: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.09. Москва, 1974. 21 с.
5. Dvorkin, A. I. (1974). Preliminary investigation of material evidence during the crime investigations. *Extended abstract of candidate's thesis*. Moscow. 21 p. (In Russian).
6. Тертишник В. М. Гарантії істини та захисту прав і свобод людини в кримінальному процесі: моногр. Донецьк: Юрид. акад. МВС України, Арт-Прес, 2002. 432 с.
6. Tertyshnyk, V. M. (2002). Guarantees of truth and protection of human rights and freedoms in criminal proceedings. Donetsk: Art-Pres. 432 p. (In Ukrainian).
7. Макаренко Є. І. Роль спеціаліста в фіксації ходу і результатів слідственного огляду. *Труди Ташкентської вищої школи МВД СРСР*. Ташкент: НИИРИО ТВШ МВД СССР, 1976. Вып. 9. С. 58-63.
7. Makarenko, Ye. I. (1976). The role of a specialist in fixing the progress and results of an investigative examination. Tashkent: NIIRIO TVSh MVD SSSR. Issue. 9. P. 58-63. (In Russian).
8. Волобуєва О. О. Особливості діяльності спеціалістів і судових експертів під час досудового слідства. *Криміналістичний вісник: наук.-практ. зб. / ДНДЕКЦ МВС України*; КНУВС. Київ: Ін Юре, 2006. № 1 (5). С. 41-46.
8. Volobuieva, O. O. (2006). Features of activity of specialists and forensic experts during pre-trial investigation. *Forensic Bulletin* Kyiv: In Yure. No 1 (5). P. 41-46. (In Ukrainian).
9. Лисиченко В. К. Использование данных естественных и технических наук в следственной и судебной практике: учеб. пособ. Київ: Вища шк., 1979. 88 с.
9. Lisichenko, V. K. (1979). The use of data from the natural and technical sciences in investigative and forensic practice: a textbook. Kyiv: Vyshcha shkola. 88 p. (In Russian).
10. Коберник С. Д., Сегай М. Я., Стринжа В. К., Цымбал П. В. Совершенствование тактики следственного осмотра с участием группы специалистов. *Криміналістика і судебна експертиза*: межвед. науч.-метод. сб. Київ, 1986. Вып. 33. С. 33-39.
10. Kobernik, S. D., Segai, M. Ya., Strinzha, V. K., Tsybmal, P. V. (1986). Improving the tactics of investigative examination with the participation of a group of specialists. *Criminalistics and Forensics*. Kyiv. Issue 33. P. 33-39. (In Russian).
11. Пирог І. В. Поняття та сутність експертного дослідження місця події. *Криміналістика і судебна експертиза*: межвед. науч.-метод. сб. Вып. 59. Київ, 2014. С. 64-72.
11. Pyrih, I. V. (2014). The concept and essence of expert study of the scene of crime. *Criminalistics and Forensics*. Issue 59. Kyiv. P. 64-72. (In Ukrainian).

ФИКСАЦИЯ РЕЗУЛЬТАТОВ ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ СПЕЦИАЛИСТОВ НА МЕСТЕ ПРОИСШЕСТВИЯ

И. В. Пирог

В статье рассмотрены особенности проведения осмотра места происшествия с участием специалистов, виды деятельности специалистов при проведении этого следственного (розыскного) действия. Определены возможности проведения исследований следов на месте происшествия и проблемные вопросы, связанные с фиксацией исследовательской

деятельности специалистов. Отмечается, что использование специальных знаний наряду с применением современных научно-технических устройств является непременным условием проведения осмотра места происшествия. Их использование необходимо не только в ходе выявления, фиксации и изъятия следов, но и для общей оценки обстановки места происшествия, проведение предварительных исследований на месте происшествия, направленных на пояснение фактов возникновения определенных следов, мест их расположения, времени возникновения и т.д., что может свидетельствовать о механизме события в целом.

Проведен анализ определений осмотра места происшествия и его задач. Сделан вывод, что почти все ученые считают задачей осмотра обнаружение, фиксация, изъятие и исследование материальных объектов на месте происшествия. Следствием выполнения этих задач является получение информации о механизме совершения преступления и его участников. Решение большинства из указанных задач возможно только после проведения тщательного исследования обстановки места происшествия, для чего привлекаются разного рода специалисты.

Проанализированы и выделены проблемы, существующие во время фиксации хода и результатов осмотра места происшествия. Отмечается, что материальные объекты, обнаруженные и изъятые во время проведения следственного (розыскного) действия, описываются в протоколе и надлежащим образом упаковываются. Сведения о технических средствах, используемых при проведении следственных (розыскных) действий, и результаты их применения также содержатся в протоколах или приложениях к ним. Однако результаты исследовательских действий на месте происшествия, проводимых как самим следователем, так и привлеченным к осмотру специалистом и составляют основу для выдвижения следственных версий, не всегда фиксируются в протоколе. Криминалистические рекомендации по составлению протокола осмотра запрещают вносить в протокол любые мнения, комментарии или объяснения их участников. По мнению автора, фиксация исследовательских действий, особенно проводимых специалистом, а также их результаты в виде категорических выводов или версий, должны фиксироваться в письменной форме. Результаты любых исследований, суждения, версии, предположения специалиста об обстоятельствах, подлежащих установлению и доказыванию, основанные на использовании его специальных знаний и могут способствовать расследованию преступления, должны быть зафиксированы.

Предложено изменить традиционные подходы к содержанию протокола следственного (розыскного) действия. После подробного описания проведенных на месте происшествия исследований с указанием всех использованных при этом методов и средств, в протоколе нужно указывать полученные после проведения исследований результаты и выводы, даже в вероятной форме. Такие выводы будут логическим завершением части протокола, в которой описано способы обнаружения и изъятия следов. Отмечается, что фиксация исследовательских действий имеет значение при проведении экспертиз (в основном криминалистических), объектами которых являются изъятые при осмотре места происшествия предметы.

Ключевые слова: уголовное производство, следственное (розыскное) действие, осмотр места происшествия, следы, специалист, судебная экспертиза.

FIXING RESULTS OF RESEARCH ACTIVITIES OF SPECIALISTS AT THE SCENE OF CRIME

I. Pyrih

The article deals with the peculiarities of conducting an inspection of the scene of crime with the participation of specialists, the types of activity of specialists in carrying out this investigative (search) action. Possibilities of conducting on-site trace investigations and problematic issues related to the fixation of specialist research activities are identified. It is emphasized that the use of specialized knowledge, along with the use of modern scientific and technical devices is a prerequisite for conducting a site inspection. Their use is required not only during the detection, fixation and removal of traces, but also for the overall assessment of the location of the event, conducting preliminary investigations at the scene aimed at explaining the facts of the occurrence of certain traces, their location and time of occurrence, etc., which may indicate the mechanism of the event as a whole.

The definitions of the location review and its tasks have been analyzed. It is concluded that almost all scientists consider the task of reviewing the detection, fixation, removal and investigation of material objects at the scene. The consequence of these tasks is to obtain information about the mechanism of the crime and its participants. Most of these tasks can be solved only after a thorough study of the situation of the scene, which involves various specialists.

The problems that exist during the course fixation and the results of the site inspection are analyzed and highlighted. It is noted that the material objects discovered and removed during the investigative (search) action are described in the protocol and properly packed. Information on the technical means used during the investigative (search) activities and the results of their application are also contained in the protocols or annexes thereto. However, the results of on-site investigative actions conducted by both the investigator and the specialist involved and which form the basis for the investigation version are not always recorded in the protocol. Forensic recommendations for drafting the review protocol do not prohibit any opinions, comments or explanations from their participants. According to the author, the fixation of research activities, especially by a specialist, as well as their results in the form of categorical conclusions or versions, should be recorded in writing. The results of any investigations, judgments, versions, assumptions made by the specialist about the circumstances to be ascertained and proven, based on the use of his or her specialized knowledge and which may facilitate the investigation of the crime, should be recorded.

It is proposed to change the traditional approaches to the content of the investigative (investigative) action protocol. After a detailed description of the on-site investigations, with all the methods and tools used, the results and conclusions obtained after the investigations should be recorded in the protocol, even in probable form. Such conclusions will be the logical conclusion to a part of the protocol that describes ways to detect and remove traces. It is emphasized that the fixation of research actions is important in the conduct of forensic (mainly forensic) examinations, the objects of which are objects removed during the examination of the scene.

Key words: criminal proceedings, investigative (search) action, scene inspection, footprints, specialist, forensic examination.